

12x

WANDELEN

voor de verandering

Kerk
inActie

Protestantse
Kerk

Legenda

- Start
- Kerk
- Tip
- Restaurant
- Bezienswaardigheid
- Molen
- Winkelgebied
- Richting route
- Richting tip

Colofon

Fotografie: Kees van Berkensteijn, Elly de Haan-Verduyn
en D&DJ communicatie

Redactie: D&DJ communicatie en Emmy Bregman

Vormgeving: D&DJ communicatie

Drukker: Twigt, Waddinxveen

Kerk in Actie
Postbus 456
3500 AL Utrecht

T (030) 880 1456
E servicedesk@kerkinactie.nl
I www.kerkinactie.nl
ING 456 te Utrecht

Kerk in Actie wil iedereen die heeft meegewerkt aan deze wandelgids heel hartelijk bedanken. De gids is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld, maar onvolkomenheden en wijzigingen zijn onvermijdelijk. Neemt u gerust contact op als u een opmerking of een vraag heeft.

ROUTES

AMSTERDAM

KLEURRIJK EN EIGENZINNIG 4

MAASTRICHT

STERKE VESTING 8

GRONINGEN

NUCHTERE STUDENTENSTAD 12

ROTTERDAM

SYMBOOL VOOR VERNIEUWING 16

NIJMEGEN

VAN KEIZERSTAD TOT WANDELHOOGTEPUNT 20

GOUDA

STAD VAN GOUD 24

LEIDEN

CHARMANT MET RIJKE HISTORIE 28

DEVENTER

STAD VAN EVANGELIST LEBUÏNUS 32

LEEUWARDEN

TROTS VAN FRIESLAND 36

BREDA

ORANJESTAD VAN HET ZUIDEN 40

HAARLEM

STAD VAN SCHILDERS EN SCHRIJVERS 44

MIDDELBURG

HEDEN EN VERLEDEN HAND IN HAND 48

KLEURRIJK EN EIGENZINNIG

Geen stad die zoveel tegengestelde gevoelens oproept als Amsterdam. De een ziet het als een stad waarin alles wordt gedoogd, de ander geniet van haar veelkleurigheid. Een stad van uitersten: van levendige drukte in de Kalverstraat tot devote stilte van het begijnhofje.

"Amsterdam is een stad van eigenwijze en vrijheidslievende mensen die genieten van diversiteit en creativiteit", zegt Abeltje Hoogenkamp, stadspredikant van Amsterdam. "De Protestantse Kerk Amsterdam wil Gods liefde gestalten geven in de stad, dat is een hoge ambitie. Ik word zelf erg geraakt door de vele kinderen in de stad die onder de armoedegrens leven. Voor ons zo vanzelfsprekende zaken als een goed ontbijt, groente en fruit, lid zijn van een sportclub zijn voor veel kinderen niet weggelegd."

afstand: 9 km
duur: circa 2 uur
startpunt: NS station
Amsterdam CS

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN AMSTERDAM

Was Amsterdam lang geleden de 'stad van de Amsterdammers', inmiddels is de stad een smeltkroes van culturen. In de Jordaan is nog iets op te snuiven van lang vervlogen tijden, toen deze wijk een echte volksbuurt was die vooral werd bewoond door kleine ambachtslieden.

- A** **Restaurant Fifteen** (Jollemanhof 9) combineert lekker eten, gastvrijheid en gezelligheid met het opleiden van jongeren tot kok. Jaarlijks geven zij 15 tot 20 jongeren met een grote afstand tot de arbeidsmarkt een nieuwe kans.
- B** Vanuit het '**Krekelhuis**' (ingang tuin tussen Nieuwe Herengracht 18-20) legt de straatpastor contacten met daklozen. Hij zoekt hen op, op de plekken in de stad waar zij te vinden zijn en in de gevangenis of in het ziekenhuis.
- C** De **Doopsgezinde gemeente** (Singel 452) wil bekend staan als een open en gastvrije gemeente met grote maatschappelijke betrokkenheid. Hier geven zij vorm aan door allerlei activiteiten te organiseren samen met de protestantse kerk. Zoals het DopersCafé in de kerk, elke laatste dinsdagavond van de maand (www.doperscافة.nl).
- D** De **Nieuwe kerk** (op de Dam) is sinds de middeleeuwen een godshuis annex begraafplaats. Doordeweeks werd de kerk ook gebruikt als beurs, muziekzaal of voor diploma-uitreikingen. De huidige kerk vervult nu nog een vergelijkbare multifunctionele rol. Het is nog steeds een plek waar mensen elkaar ontmoeten – met tentoonstellingen en bijeenkomsten – in een prachtige ambiance die het verleden direct zichtbaar maakt.
- E** **Fates** (Herenstraat 19) heeft unieke accessoires die met oog en zorg voor mens, dier en milieu gemaakt zijn. Fates werkt samen met weversdorpjes in India. De inwoners ontvangen scholing, medische voorzieningen en een vast salaris voor de wevers.
- F** **Huiszittenweduwenhof**, beter bekend als het **Karthuizerhofje** (Karthuizersstraat), waaruit de bedeling aan 'huiszittende armen' plaatsvond - arme mensen die niet in een gasthuis of tehuis woonden, maar in hun eigen huis kregen voedsel en turf. Deze vorm van armenzorg is ontstaan vanuit de kerk.

WANDELEN IN AMSTERDAM

Loop vanaf het Stationsplein naar de De Ruijterkade (aan uw rechterhand) en ga met een flauwe bocht naar links de Piet Heinkade op. Via de Vriesseveem (links) en de Veemkade (rechts) komt u uit op de Jollemanhof waar u eventueel uw lunch kunt nuttigen **A**.

Ga verder op de Piet Heinkade zodat u uitkomt op de Kattenburgerstraat. Loop via de Nieuwe Herengracht langs de Hortus Botanicus richting het 'Krekel-huis' **B**. Hier staat op nr. 20 het Wereldhuis. In Amsterdam leven zo'n 15.000 ongedocumenteerden, ieder met een eigen levensverhaal. Een deel van hen is uitgeprocedeerd asielzoeker. In het Wereldhuis ontmoeten zij elkaar.

Steek de Amstel over via de Blauwbrug en loop richting het Rembrandtplein. Vervolg de weg via de Reguliersbreestraat richting de Munttoren. Houdt links aan op de Vijzelstraat en sla vervolgens rechtsaf naar de Singel. Volg de Singel, langs het water, de Bloemenmarkt en het Koningsplein totdat u bij **De Doopsgezinde gemeente C** aankomt. Voor de belangstellende is hier dichtbij (aan de Herengracht) het Bijbels Museum.

TIP (buiten de route): Greendayz (Warmoesstraat 143) Drink hier een Fair Trade koffie, bestel een gezonde smoothie of eet een biologische sandwich of croissant.

Vervolg uw route richting het Spui. U loopt zo langs de Begijnhof en het Begijnhof kapelletje. Ga rechts bij de Sint Luciënsteeg, langs het Amsterdams historisch museum, richting de Kalverstraat. Neem hier de weg rechts de Kalverstraat op, naar de Dam waar ook de **Nieuwe Kerk** ① staat.

Ga links op de Dam naar de Mozes en Aäronstraat. Loop vanaf hier richting de Herenstraat waar u ook **Fates** ② aantreft. Steek de Keizersgracht en de Prinsengracht over. U bevindt zich nu op de Prinsenstraat.

Loop via de Anjelijsstraat (links) en de Eerste Anjelijsdwarsstraat (rechts) richting de Karthuizersstraat ③. Vanaf hier loopt u over de Lindenstraat, langs de Noorderkerk, richting de Noordermarkt. Loop richting de Brouwersgracht (rechts) en loop vanaf hier terug naar het station.

STERKE VESTING

Grotten én torens, stadsmuren én waterwegen,
bruisende evenementen én hellingen met
wijnranken. Maastricht heeft het allemaal.

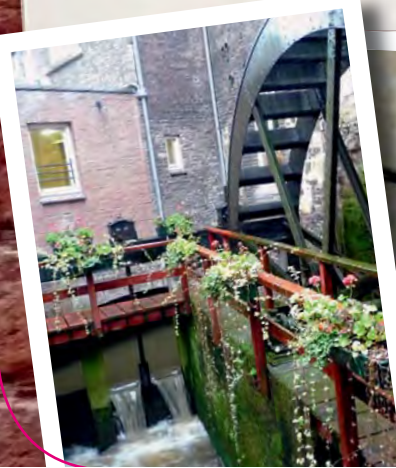
Elly de Haan - Verduyn: "Maastricht
dat gun je jezelf. Het is een levendige
stad, bourgondisch, mooi cultureel
aanbod, schitterend gelegen aan
de Maas en vlakbij het prachtige

Limburgse Heuvelland. Ook op religieus gebied kun je veel
kanten op. Kortom: het is goed leven in Mestreech."

afstand: 5 km

duur: 15 uur

start: St. Servaasbrug

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN MAASTRICHT

9

Het centrum barst van de monumenten, waaronder kloosters, basilieken, stadsmuren en verdedigingswerken. Bij ieder monument hoort een verhaal; over Napoleon, de musketier D'Artagnan en de Nachtwacht...

- A** Eetcafé **Doe Gewoon** (Boschstraat 98) is meer dan een eetgelegenheid. Hier wordt u bediend door mensen met een verstandelijke beperking. Zo krijgen zij de kans om gewoon deel uit te maken van de samenleving.
Geopend di t/m za van 10.00 - 18.00u.
- B** Het vroegere **klooster van de Zrs. Ursulinen** (Grote Gracht 74) wordt nu gebruikt door stichting Philadelphia voor de 24 uren opvang van mensen met een verstandelijke handicap. Er wordt hier een combinatie geboden van zelfstandig wonen met indien nodig begeleiding.
- C** De protestantse gemeente **St. Janskerk** (Vrijthof – ingang Henric van Veldekeplein) ligt gebroederlijk naast de rooms katholieke St. Servaas-basiliek. Er bestaat een goede relatie tussen beide kerken. De **St. Servaas-basiliek** (ingang Keizer Karelplein) is gebouwd boven het graf van Sint Servaas – de eerste bisschop van Maastricht – die in de 4de eeuw het christendom naar deze streek bracht.
- D** Het Kruishercomplex aan de Kommel is het voormalige 15e eeuwse **Kruisherenklooster** (Kruisherengang 19-23). Samen met de gotische kerk is dit complex getransformeerd tot een zeer bijzonder hotel. Een unieke plek waar oudheid en design met elkaar verweven zijn en mooie architectonische contrasten tussen verleden en heden samenkomen.
- E** ‘**Het gebouw met de scheur**’ (Pieterstraat 5-7) zoals de **Mestreechteneer** het voormalig Minderbroedersklooster kent. Dit gebouw is voor allerlei doeleinden ingezet – het heeft zowel dienst gedaan als Franciscaner ‘preekschuur’, een kazerne, een gereformeerd weeshuis en later een militair hospitaal.
- F** **Bakkerij Bisschopsmolen** (Stenenbrug 1-3) heeft een eigen ambachtelijke bakkerij. In de molen kunt u kennismaken met het ambacht van de molenaar en zien hoe ze van oergraan meel en bloem maken. In de Bisschopsmolen is ook de gelegenheid een hapje te eten en diverse activiteiten te volgen.

WANDELEN IN MAASTRICHT

Neem vanaf het station de Stationsstraat en loop rechtdoor totdat u bij de Sint Servaasbrug uitkomt. Met deze mooie boogbrug steekt u de Maas over. Vervolg de weg tot aan de t-splitsing en houdt hier rechts aan, de Kleine Straat in. Aan uw rechterhand ziet u op nr. 1 het vroegere Dinghuis.

Loop linksaf de Grote Straat in, dé winkelstraat van Maastricht. Ga vervolgens rechtsaf de Nieuwstraat in. U komt uit op de Markt, waar zich het Stadhuis van Maastricht bevindt. Loop noordwaarts richting de Boschstraat naar **Eetcafé Doe Gewoon** **A**, tegenover de St. Mathijkskerk.

Ga links bij de Bogaardenstraat. Aan deze straat is op nr. 50 het centrum voor ontmoeting en inspiratie van stichting In de Rooden Leeuw gevestigd. Hun doel is 'het verminderen van het maatschappelijk isolement van burgers van Maastricht' met kleinschalige projecten.

Als u verder gaat ziet u de Grote Gracht aan uw rechterhand. Op nr. 74 vindt u het vroegere **klooster van de Zrs. Ursulinen** **B**. Loop iets terug en neem de afslag rechts de Statenstraat in richting het Vrijthof. Bij het Vrijthof vindt u het recent verbouwde museum (nr. 18) en twee prachtige kerken **C**.

TIP: De St. Janskerk is van april (Pasen) t/m eind oktober open op ma t/m za van 11.00 tot 16.00 uur. Za 10 maart is er speciaal voor deze wandeling een extra openstelling. Tussen 12.00 en 15.30 uur kunt u genieten van orgel- en pianomuziek. Om 15.30 uur vindt een rondleiding plaats. Er is deze dag ook koffie in de kerk.

Houdt links aan richting de Kommel. Hier vindt u bij de Kruis-herengang het **Kruisherenklooster** **D**. De orde van de Kruisheren

schreef, kopieerde en bond boeken in, maar hielp later andere kloostergemeenschappen en verzorgde armen en zieken.

Loop over de Absstraat richting de universiteit, het vroegere Jezuïetenklooster. Sla bij de universiteit links af en ga over de Tongerenstraat verder op de Lenculenstraat. Bij nr. 25 is de kloostertuin van het oorspronkelijke stadsklooster van de zusters Augustinessen; de 'Hof van Monica'. U proeft hier nu nog de serene stilte van weleer.

Neem vervolgens de Verwerhoek rechts en vervolg dit tot aan de straat Achter de Molens. Ga iets naar rechts, steek de Tafelstraat over naar het Lange Grachtje. Sla aan het einde linksaf de Pietersstraat op. Op nr. 5-7 staat 'Het gebouw met de scheur' **E**.

Loop vanaf hier richting de Stenenbrug waar u de oudste draaiende watermolen van Nederland kunt bezoeken **F**.

Vanaf hier loopt u richting de Hondstraat. Hier loopt u tevens langs de Lutherse schuilkerk (nr. 14). Loop vervolgens richting het Onze Lieve Vrouweplein. Wij zijn aangekomen op het laatste punt van onze route; op dit plein rijst de imposante Basiliek Onze Lieve Vrouwe Sterre der Zee op. Volgens schattingen werd de kerk gebouwd in de 5e eeuw op een voormalige Romeinse tempel.

Hiervandaan kunt u weer richting de Sint Servaasbrug lopen om terug te keren naar het beginpunt van de route.

* TIP (buiten de route): 't Vrouwehuis (Burg. Van Oppenstraat 123 in 't Wittevrouweveld) is een initiatief van de oecumenische Stichting Dienst aan Kerk en Samenleving. Hier kunnen vrouwen deelnemen aan allerlei activiteiten zoals een dialooggroep christen - moslimvrouwen, interreligieus koken, taallessen, alfabetiseringslessen, computerlessen, naalles en een zangkoor.

NUCHTERE STUDENTENSTAD

Met een gemiddelde leeftijd van 36,4 jaar is Groningen de jongste stad van Nederland. Dat is ook niet zo gek, gezien de 50.000 studenten die in deze stad studeren. Groningen toont zich ook een stad met lef door haar keuze voor vernieuwende architectuur.

Adolf Doornkamp is vrijwilliger bij dagopvang de Open Hof. "Deze 'stad in Ommeland' heeft een bijzondere plaats in onze provincie. De vele studenten geven de stad met hun inbreng iets extra's. Er zijn veel verschillende mensen, waaronder helaas ook kwetsbare groepen. Via de Open Hof zetten we ons als kerken graag voor hen in, met dagelijks koffie en broodjes. Als mensen een praatje willen, dan staan we voor ze klaar."

afstand: 6,5 km

duur: circa 1,5 uur

startpunt: NS station Groningen

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN GRONINGEN

13

De jongste stad van Nederland kent een lange, roerige geschiedenis. De vele historische pakhuizen, hofjes en gebouwen zijn hier de stille getuigen van.

- A** Tegen de **A-Kerk** aan staat **Het Hanzehuis** (A-kerkhof 2), een leuk winkel-tje waar uitsluitend producten verkocht worden uit de oude Handel- en Hanzesteden van Europa. Het werkt met familiebedrijven die al meer dan 100 jaar produceren; alsof er niets is veranderd. Het is een duur winkel-tje, maar zeker de moeite waard voor de liefhebbers.
- B** Bij **Schone zaken** (Nieuwe Ebbingestraat 16) vind u kleding voor vrouwen én mannen van natuurlijke materialen die op ecologisch-biologisch verantwoorde wijze zijn gemaakt. Ook wordt gelet op de sociale werk-omstandigheden en ontvangt de producent een eerlijke beloning.
- C** **Open Hof** (Spilsluizen 5), een dagopvang die door kerken wordt geregeld voor dak- en thuislozen. Op zaterdagen gesloten.
- D** **Martinikerk, -toren en kerkhof**. In de Martinikerk is ondermeer de studentenkerk gevestigd (zie www.gspweb.nl). Zij bieden allerlei activiteiten voor studenten, waaronder een filosofiegroep, een filmhuis en cursussen.
- E** Bij het Harmoniecomplex (Uurwerkersgang) staat het **borstbeeld van Aletta Jacobs**, de eerste vrouwelijke student van Nederland die hier studeerde. Zij maakte zich sterk voor het recht op hoger onderwijs voor vrouwen.
- F** **Stadhuis** (Grote Markt 1). De gemeente Groningen heeft zich uitgesproken voor FairTrade Stad. Zij hebben hun beleid hierop afgestemd, wat terug is te zien in de duurzaam ingestelde restaurants en winkels.
- G** Het **St. Geertruids Gasthuis** (Peperstraat 22) werd als instelling van liefdadigheid gesticht. Armen, zieken en pelgrims kregen hier onderdak. Rond het ene hofje bevindt zich de kerk en eetzaal en rondom het andere hofje de (armen)huisjes. Vooral in het voorjaar is dit een prachtig hofje wanneer het vol met bloemen staat.

WANDELEN IN GRONINGEN

Vanaf het station Groningen loopt u richting de stad via de fiets- en loopbrug langs het Groninger museum. Hier loopt u rechtdoor door de Ubbo Emmingstraat die overgaat in de Folkingstraat; de Joodse straat van Groningen, waar na de oorlog bijna niets van over is gebleven.

* T.P.: In de Folkingestraat (nr. 13) zit **Puur**, een hippe winkel vol lekkere producten. Het brood is biologisch net als veel ingrediënten die ze gebruiken.

ACTIE PUUR

Op vertoon van deze wandelgids ontvangt u eenmalig 10% korting op de eindrekening.

Actie loopt t/m 31 augustus 2012

U loopt verder richting de Vismarkt. Ga hier linksaf bij de A-Kerk, A-Kerkhof in. Aan de rechterzijde van de A-kerk ziet u een winkeltje aan de kerk vast gebouwd. Dit is **Het Hanzehuis** **A**.

Loop verder rechtdoor via de Brugstraat, voor de brug rechtsaf de Hoge der A in. Loop langs het water met zicht op vaak prachtige boten en mooie herenhuizen. Loop met het water mee verder, over de Noorderhaven. Ga bij Oude Kijk op 't Jatstraat linksaf de brug over, door een leuk parkje linksaf de Nieuwe Boteringestraat in. Voor de Nieuwe Kerk gaat u rechts de Nieuwe Kerkhof in die overgaat in de Zuiderkerkstraat.

Ga rechtsaf de Nieuwe Ebbingestraat in **B**, u heeft hier al een leuk uitzicht op de Martinatoren. Loop voordat u de brug over de Noorderhaven oversteekt even naar rechts voor de **Open Hof** **C**. Vervolg uw weg weer via de Oude Ebbingestraat en ga meteen links de Hofstraat in. U loopt op het kantongerecht af, waar u vervolgens rechts afslaat en het **Martinikerkhof** **D** inloopt.

✿ TIP: Bij restaurant de Zevende Hemel (Zuiderkerkstraat 7A) op de hoek bij de Nieuwe Kerk, kunt u verantwoord genieten van biologische, vegetarische, veganistische en visgerechten.

Loop vervolgens richting de Oude Boteringsestraat, steek deze over en loop richting de universiteit, totdat u tegen de Oude Kijk op 't Jatstraat aanloopt. Ga hier een stukje naar rechts voor het borstbeeld van **Aletta Jacobs** ③. Vervolg vervolgens de Oude Kijk op 't Jatstraat weer in tegengestelde richting en ga linksaf de Zwanenstraat in richting de Grote Markt.

Op de Grote Markt treft u het **Stadhuis** ① van Groningen aan en het plein waar ook de **Martinitoren** ② aan staat. Op de verhoging midden op het plein heeft u een mooi overzicht over het plein als u besluit om de toren zelf niet te beklimmen. Houdt de rechterkant van het plein aan, langs een van de grootste cafés van Europa - De Drie Gezusters - waar u heerlijk kunt lunchen (veel keuze, zowel biologisch als vegetarisch). Loop de Oosterstraat in en de eerste links richting de Peperstraat. Op nr. 22 staat het **St. Geertruids Gasthuis** ④. Loop gerust door de deur het hofje in.

Ga vervolgens de eerste rechts de Carolieweg in. Sla bij de Herestraat (een leuke winkelstraat) linksaf en loop door tot aan het Hereplein. Ga hier rechtsaf de Ubbo Emmingstraat in. Voorbij het Groninger museum ziet u links aan de overzijde van het water het station.

SYMBOOL VOOR VERNIEUWING

Rotterdam heeft een rijke geschiedenis, maar daar is weinig van terug te vinden tijdens een wandeling door de stad. Het bronzen oorlogsmonument 'De Verwoeste Stad' symboliseert nog hoe Rotterdam in het hart werd getroffen tijdens de Tweede Wereldoorlog. In een grote drang naar vernieuwing werden veel beschadigde gebouwen helaas niet hersteld, maar gesloopt om plaats te maken voor hoge nieuwbouw.

"Rotterdam is voor mij een stad van spannende conflicten tussen rijk en arm," zegt Herman IJzerman van wijkpastoraat Middelland. "Met ons wijkpastoraat kiezen wij ervoor om midden tussen de mensen die uitgesloten worden te blijven. We willen hen de boodschap meegeven: 'Jullie zijn de moeite waard'."

afstand: 9 km
duur: circa 2 uur
punt: NS station
Rotterdam CS

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN ROTTERDAM

De stad bloeide dankzij de grote haven. Het grote werkaanbod trok veel migranten aan. Ook nu nog is de stad toonbeeld van het multiculturele karakter van onze samenleving.

- A** Grote of **Laurenskerk** (Grotekerkplein 27) een opvallende verschijning te midden van alle architectonische nieuwbouw in Rotterdam. U kunt hier rondleidingen volgen en de expositie 'Een monument vol verhalen' over het verleden van de kerk bezoeken.

TIP: elke dinsdag (behalve de dinsdag na Kerst en na Pasen) wordt er een korte dienst gehouden om 12.15u met aansluitend een orgelconcert/zomermarktconcert. Vanaf april 2012 is de toren weer opengesteld om te beklimmen (wo 14.00u en za 13.00u en 15.00u).

- B** De acht meter hoge sculptuur **Cascade** (Churchillplein) staat symbool voor de ontwikkelingen in de consumptiemaatschappij. De leeglopende olievaten, oude iconen van havenstad Rotterdam, symboliseren de oprakende bronnen.

- C** **Wereldmuseum Rotterdam** (Willemskade 25); om kennis op te doen en wereldculturen te ervaren. De vaste opstelling is gratis toegankelijk en bevat topstukken uit onder andere Oceanië, Tibet, Japan, Afrika en Amerika.

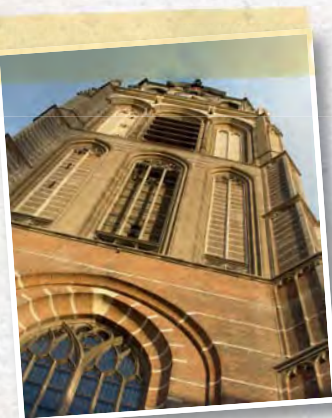
- D** Een werkplek van wijkpastoraat Middelland met het **buurtvrouwenhuis Rosa** (Volmarijnstraat 88a). Hier kunnen vrouwen elkaar ontmoeten of samen activiteiten ontwikkelen. Elk dagdeel is er een gastvrouw of contactpersoon die de vrouwen welkom heet en uitnodigt om een kop koffie of thee te drinken.

WANDELEN IN ROTTERDAM

Ga vanaf het station linksaf naar de Weena, sla vervolgens rechtsaf naar de Weena-Zuid en via het Stadhuisplein richting de Coolsingel.

Loop vervolgens linksaf de Meent, via de Delfstevaart (rechts) in richting het Grote Kerkplein met de Grote of **Laurenskerk** **A**. Loop via de Hoogstraat weer terug richting het water. Sla links af bij de Keizerstraat. Sla rechtsaf naar de Visserdijk en de Soetensteeg. Ga vervolgens voor het Schielandhuis (Museum Rotterdam) linksaf de Korte Hoogstraat **B** in waar enkele spectaculair hoge gebouwen staan. Sla rechts af het Blaak in en vervolgens links de Schiedamsdijk op.

Loop richting het Maritiem Museum langs de Leuvehaven. Steek bij het havenmuseum het zebrapad het Blaak over, steek de 1e Blekerhof door naar links, de Baan op.

Loop rechtsaf naar het Vasteland, waarna u bij het kunstwerk voor de Albert Heijn naar links afslaat de

*** TIP (buiten de route):** De Smaak van Afrika (Goudsesingel 342a) is een Eritrees/Ethiopisch restaurant waar u eet met vrienden. Was u niet bevriend voor u aan de maaltijd begon, dan bent u het na afloop wel. Alles op tafel wordt namelijk gedeeld, wat een genuedelijke, informele sfeer oplevert.

Scheepstimmermanslaan in richting het Westplein. Ga bij het Westplein links de Westerstraat in en vervolgens rechts de Maasstraat in.

Ga bij het water (met links uitzicht op de Erasmusbrug) rechts de Willemsskade op. Hier vindt u het **Wereldmuseum Rotterdam** ① aan uw rechterhand. Loop langs het water en houd links aan, via de Veerkade linksaf richting de Parklaan. Loop de Parklaan af tot aan het park en aanschouw een groen gedeelte van Rotterdam, namelijk Het Park. Vervolg de Parklaan door het park.

Als u het park verlaat loopt u rechts richting de Westzeedijk. Steek deze over en loop richting het Museumpark. Loop het park door en vervolg de straat Museumpark naar links. Steek de Rochusstraat over en volg de Mathenesserlaan. Sla links af bij de kruising naar de Nieuwe Binnenweg. Steek de 's-Gravendijkwal over en vervolg uw route op de Nieuwe Binnenweg. Sla rechts af naar de Claes de Vrieselaan (rechts). Aan uw linkerhand is vervolgens **Buurtvrouwenhuis Rosa** ② in de Volmarijnstraat.

Loop verder op de Claes de Vrieselaan en sla rechtsaf bij de Schietbaanlaan. Steek de Branco van Dantzigpark schuin over naar de Schermlaan en loop de Bellevoysstraat door tot aan de 1^e Middellandstraat. Loop de 1^e Middellandstraat die overgaat in de West-Kruiskade uit totdat u weer terug bent bij het station.

VAN KEIZERSTAD TOT WANDEL- HOOGTEPUNT

Nijmegen, de grootste stad van Gelderland, met de welbekende wandelvierdaagse, prachtig gelegen hoog boven de rivier de Waal en midden tussen de bossen en heuvels. De stad trekt u zo weer terug naar tijden van weleer, de tijd dat Karel de Grote Nijmegen tot een keizerstad maakte en de tijd dat dit onderdeel was van het Romeinse rijk.

"Nijmegen is een echte studentenstad met een links karakter," vertelt Henny Vergeer die ruim 12 jaar als vrijwilliger werkt voor koffiehuis De Verwondering. "Ons koffiehuis is als een tweede huiskamer voor mensen die buiten de boot vallen. Ze komen hier voor een kopje koffie, een praatje en een stukje gezelligheid." Hij is trots op zijn stad: "Helaas hebben bombardementen veel historische gebouwen verwoest, maar de stad heeft desondanks haar sfeer behouden door de talloze gezellige horecagelegenheden."

afstand: 6 km

duur: circa 1,5 uur

startpunt: Quackplein
(of NS station Nijmegen)

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN NIJMEGEN

Diverse perioden van haar rijke geschiedenis zijn nog zichtbaar in het hedendaagse Nijmegen. Bij bouwprojecten in de stad doen de stads-archeologen bodemonderzoek en worden nog regelmatig bijzondere vondsten gedaan.

- A** Het **Kronenburgerpark** heeft een grote variatie aan boomsoorten (meer dan 150) en indrukwekkende vestingwerken. Het park is ook een waterwingebied. Na een cholera-epidemie in 1865 was de roep naar zuiver bronwater groot. Het Kronenburgerpark bleek daarvoor erg geschikt, en is dat nu nog steeds.
- B** **Kinderspeelgoedwinkel De Engelbewaarder** (Lange Hezelstraat 40) biedt verantwoord en fraai houten speelgoed aan.
- C** De Hervormde **Sint Stevenskerk** (St. Stevenskerkhof 62) is een trefpunt voor bezinning, kunst en cultuur. U kunt ook de toren beklimmen voor een prachtig uitzicht over de stad.
- D** Het **Valkhof museum** combineert archeologische vondsten uit de Romeinse geschiedenis met een collectie moderne kunst.
- E** **Koffiehuis de Verwondering** (Eilbrachtstraat 8), een ontmoetingsplek in het centrum van Nijmegen. Zij willen op een praktische manier Gods liefde uitdragen. Daartoe voeren ze kleinschalige projecten uit die de leefbaarheid en maatschappelijke participatie van diverse Nijmeegse bevolkingsgroepen ten goede komen.
- F** Ontmoetingsplek en **biologisch Bakkerscafé 'Brood op de Plank'** (Castellastraat 29). Iedereen heeft recht op een plaats in de samenleving, recht op werk en opleiding, recht om zelf te zorgen voor 'Brood op de Plank'. Voor mensen die deze rechten niet of onvoldoende uit kunnen oefenen, biedt het bakkerscafé diverse ontwikkelingstrajecten. Het doel is dat zij na dit traject beter in staat zijn hun eigen weg te vinden in de maatschappij.

WANDELEN IN NIJMEGEN

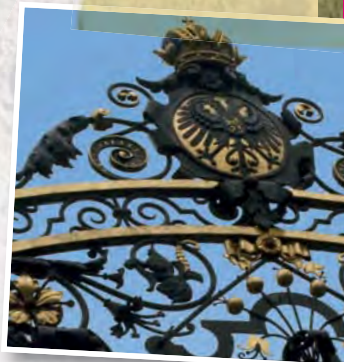
U kunt vanaf het station van Nijmegen gemakkelijk naar het oosten richting het Quackplein lopen. Eenmaal hier aangekomen, loopt u verder richting het **Kronenburgerpark A** via de Berchenstraat en meteen links bij de Parkweg.

Verlaat het Kronenburgerpark aan de noordkant, bij het Joris Ivensplein en loop de winkelstraat de Lange Hezelstraat in. Bij nr. 40 vindt u kinderspeelgoedwinkel **De Engelbewaarder B**. Sla linksaf bij de weg Glashuis, vervolg deze straat ook als deze rechts afslaat totdat u weer uitkomt op de Lange Hezelstraat. Loop verder op de Hezelstraat (links) waarna u links afslaat bij de Begijnenstraat, rechts bij de Lange Brouwerstraat. Houdt bij de kleine rotonde links aan, zodat u uitkomt op de Nonnenstraat. Loop richting de Franse plaats (parallel aan de Nonnenstraat).

* **TIP:** Koffiebranderij & Proeverij Coffyn (in de Commanderie van St. Jan Franseplaats 1) heeft een proeflokaal en een winkel. Het is een initiatief van Pluyn. Zij willen mensen met een handicap ondersteunen bij wonen, werken, leren en vrije tijd. Koffie proeverij en demonstratie branden op afspraak.

Houdt rechts aan bij de bochten totdat u bij de Korenmarkt uitkomt. Loop hier op de hoek van de Smidstraat het steegje in richting de **St. Stevenskerk C**. Loop langs de Stevenskerk naar de Grote Markt, het bruisende middelpunt van de stad. De Grote Markt gaat over in de Burchtstraat. Loop vanaf hier richting de Valkhof.

Ga bij de Ziekerstraat naar links en daarna meteen rechts naar de Van Welderenstraat. De eerstvolgende afslag is de Eilbrachtstraat, waar **Koffiehuis de Verwondering** **E** gevestigd is. Dit is een uitstekende plek om een erg betaalbare lunch- of koffiepauze te houden.

A group of people are seated at a wooden table in a restaurant. In the foreground, a man in a dark jacket and a woman in a striped shirt are seen from the back, looking towards the other side of the table. Across from them, two men are seated; one is wearing a striped sweater and the other a dark jacket, both looking towards the camera. The table is set with glasses, plates, and a small vase with flowers. Large windows with multiple panes are visible in the background, showing an outdoor area. A framed picture hangs on the wall to the left.

EEN SFEERVOLLE STAD VAN GOUD

Wie Gouda zegt, denkt al snel aan brandende kaarsen, goudgele kazen, heerlijke stroopwafels en mooi aardewerk. Maar Gouda staat ook voor gebrandschilderde ramen, een sprookjesachtig stadhuis en sfeervolle grachten. Ontdek deze gezellige Oudhollandse stad met haar historische kern.

Adrie van den Berg woont al zijn hele leven in de binnenstad van Gouda. "Veel mensen kennen alleen het plein met het stadhuis, maar Gouda biedt zoveel meer! De vele kleine straatjes en de steegjes rondom de Sint Jan zijn heerlijk om doorheen te wandelen. Gouda is altijd arm geweest, maar het heeft juist daardoor een rijk diaconaal verleden. Je treft in de binnenstad dan ook menig gast-en weeshuis aan."

afstand: 4 km
duur: circa 1 uur
startpunt: NS station Gouda

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN GOUDA

Met 300 monumenten is Gouda rijk aan gebouwen met een verhaal. Ze staan veelal symbool voor de inzet van mensen om verandering te bewerkstelligen. Maar ook nu nog geloven mensen dat het anders kan.

- A** In 1987 werd de **Volksgaarkeuken** (Keizerstraat 6-8), na 100 jaar dienst te hebben gedaan, gesloten. Helaas is er nog steeds nood, daarom is er tegenwoordig weer een voedselbank in Gouda.
- B** 't **Swanenburghs Hofje** (Hof van Adriaan 7) was vroeger bestemd voor oude mensen. Nu wordt er door stichting De SCH (een interkerkelijke organisatie) van hieruit hulp verleend aan mensen met maatschappelijke en/of psychosociale en financiële problemen.
- C** **Heinde en Ver** (Wijdstraat 13) is het eerste FairTrade restaurant in Nederland. Dit restaurant is open vanaf 17.00 uur.
- D** **Het Catharinagasthuis** (Achter de Kerk 14) was voorheen een ziekenhuis en huisvesting van de arme ouden van dagen. De diaconale functie van het vroegere Gasthuis is in het museum goed weer gegeven en is zeker de moeite van een bezoekje waard.
- E** **Inloophuis Domino** (Oosthaven 31c) biedt een warme ontmoetingsplek zodat minder mensen in een isolement raken. De vrijwilligers willen vanuit een christelijke levensvisie een deel van de leegte opvullen die veel mensen iedere dag in hun leven ervaren. Door een luisterend oor te bieden, een kop koffie te schenken of een warme maaltijd te bereiden.
- F** **Lunchcafé Juuls** (Markt 10) wordt gerund door mensen met een verstandelijke beperking. Zij hebben hier een volwaardige werkplek en zijn er erg trots op u te mogen bedienen. Op maandag is Juuls overigens gesloten.

WANDELEN IN GOUDA

26

Loop vanaf het station richting het centrum van Gouda, via de brug: de Kleiweg. Ga na de brug rechtsaf, het Regentesseplantsoen in. Sla na 250 m linksaf de Vrouwesteeg in. Steek de Nieuwe Haven over en loop de Vrouwesteeg uit. U komt langs het Verzetmuseum dat voorheen gebruikt werd als weeshuis. Het is aardig om in de mooie binnentuin koffie te drinken.

Vervolg de weg op de Naaierstraat, om daarna de eerste weg rechts te nemen. U bevindt zich nu op de Lange Groenendaalweg, een straat met tal van FairTrade-winkels: wereldwinkel, biologische supermarkt, wereldmodewinkel en tweedehandskledingzaak. Aan het einde van deze straat (zie tip), na het oversteken van een brug, gaat u links, richting de Keizerstraat.

* *TIP: Bij Hoge Gouwe 107 is de Oud Katholieke kerk. De inrichting van de kerk is rijk en een kijkje waard.*

Aan de Keizerstraat (rechts aan de Hoge Gouwe) is de voormalige **Volksgaarkeuken** **A**. Ga rechts naar het Raam en vervolgens weer rechts. U loopt nu de Drapiersteeg in. Sla de eerste weg linksaf en loop het Vest op. U loopt nu langs de Roode Leeuw, een ambachtelijke windkorenmolen. Loop door, over het Korte Raam naar de Peperstraat. Aan de Peperstraat treft u aan uw linkerhand de Hof van Adriaan aan **B**. Loop via de Peperstraat (links) de Hoge Gouwe (rechts) weer op (aan uw linkerhand zit de Wijdstraat waar **Heinde en Ver** **C** aan zit) en ga daar rechts bij de Westhaven.

Links van het water is de Oosthaven. Hieraan staat **het Catharinagasthuis** **D**. Loop hier ook even de tuin in van het museum Gouda. Een oase van rust voor een stiltemoment.

Een stukje verderop aan de Oosthaven is het **inloophuis Domino** **E**. Loop eventueel binnen voor een gratis kopje koffie en een praatje met de gevarieerde groep bezoekers. Bij de laatste brug, de Uiterste brug, rechtsaf de Oosthaven op en weer de eerste links. U loopt nu langs 't Slot, een korenmolen gebouwd op de fundamenteën van het kasteel dat in de 16e eeuw werd afgebroken.

Wandel door het park over het Houtmansplatsoen om vervolgens de eerste links af te slaan. Ga de tweede rechts, de Spieringstraat in. Als u de Spieringstraat uitloopt komt u op de hoek bij het voormalig weeshuis, nu de bibliotheek. U bent nu Achter de Kerk, het mooiste stukje van Gouda.

Ga rechtsaf naar de Markt. Hier zit **Lunchcafé Juuls** **F**. U kunt hier genieten van een kopje koffie, huisgemaakte lunchgerechten of borrelhapjes. Loop vervolgens via de Hoogstraat terug naar het station.

ACTIE JUULS
Uw 2e kopje koffie of thee is gratis (eenmalig) op vertoon van deze wandelgids.
Actie loopt t/m 31 augustus 2012 van ma t/m vr.

TIP: Bezoek de protestantse Sint Jan kerk. Deze is elke zaterdag open en toegankelijk tegen betaling.

CHARMANT MET RIJKE HISTORIE

De historische stad Leiden kreeg in 1575 de eerste universiteit in de Noordelijke Nederlanden. Het verhaal gaat dat dit een beloning was voor het heldhaftig verzet van Leiden tijdens het Beleg door de Spaanse bezetters. De bevrijding van de Spanjaarden, het Leidens Ontzet, wordt tot op de dag van vandaag gevierd met een groot volksfeest.

"Het is bijzonder dat er hier op zo'n kleine oppervlakte zo veel te zien is. Er zijn meerdere plekken in de stad waar het heerlijk toeven is. Zoals de Hortus Botanicus of een bankje in het Plantsoen." Dit zegt Sebastiaan Ruinard, lid van de werkgroep diaconie van de Leidse Studenten Ekklesia. "Als diaconie dragen we graag bij aan projecten ver weg en dichtbij. Een mooi project vind ik 'Weekendklas', een excursie programma voor kinderen uit sociaal zwakkere gezinnen."

afstand: 3 km
duur: circa 1 uur
startpunt: Oude Rijn

Foto: Flickr/liberato

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN LEIDEN

29

Leiden heeft in de laatste dertig jaar van de 20ste eeuw een enorme gedaantewisseling ondergaan. Van een verpauperde fabrieksstad in de jaren zestig, tot een stad met innovatieve bedrijven, zoals het Leiden Bio Science Park en andere hightech bedrijvigheid.

- A** Diaconaal centrum **de Bakkerij** (Oude Rijn 44 b/c) is al eeuwenlang een plek waar vanuit de kerken hulp gegeven wordt aan (arme) Leidenaren. Sinds de 17de eeuw was hier de Armenbakkerij waar brood gebakken werd voor de armen. Tegenwoordig is Diaconaal centrum De Bakkerij een modern centrum voor hulp en dienstverlening. De diaconie van de Protestantse gemeente Leiden geeft vanuit de kerken hulp aan ieder die dat nodig heeft, dichtbij en ver weg, voor korte of langere duur.
- B** De **Burcht** van Leiden is een van de oudste nog bestaande voorbeelden van een originele burcht in Nederland.
- C** Biologisch restaurant bij de Pieterskerk **Fresh 'n Fast** (Kloksteeg 7) mag zich volgens de Partij van de Dieren het meest duurzame restaurant in Leiden noemen. Het restaurant koopt bijna alle producten biologisch of regionaal in, en er is veel keuze in vegetarische gerechten. Ook is de inrichting van de eetgelegenheid duurzaam opgezet.
- D** De **Hogewoerd** is van oorsprong een oude dijk langs de Nieuwe Rijn, maar al sinds het begin van de twintigste eeuw is het een levendige winkelstraat met leuke onafhankelijke speciaalzaken.
- E** Begin 17^e eeuw bood Leiden asiel aan de uit Engeland gevluchte Pelgrims. Het verhaal erachter is in het **American Pilgrim Museum** (Beschuitsteeg 9) terug te vinden.
- F** Loopt u eens binnen bij de **Hooglandse kerk** van de Protestantse Kerk in Nederland (Middelweg 2) voor een moment van bezinning. Tijdens de openstelling van de kerk is het prachtige orgel elke zaterdag van 13.30 - 14.15 uur gratis te beluisteren.

WANDELEN IN LEIDEN

We beginnen deze route aan de Oude Rijn bij Diaconaal centrum **de Bakkerij A** en slaan vervolgens links af over het Van der Sterrepad richting **de Burcht B** van Leiden. Vanaf deze heuvel heeft u een prachtig uitzicht op Leiden, met het stadhuis en de Pieterskerk, waar jaarlijks de herdenking van het Leidens ontzet wordt gevierd. De omstandigheden tijdens het beleg van de Spanjaarden waren slecht. Door de honger en de pest sterven duizenden inwoners. Toch wil de stad van geen overgave weten. Mythes beweren zelfs dat de toenmalige burgemeester Van der Werff zijn eigen lichaam als voedsel aan de hongerende bevolking aanbod.

Loop verder onder het leuke toegangs-poortje van de Burcht naar rechts de Burgsteeg in.

* *T.P. om de hoek zit de Wereldwinkel (Burgsteeg 12)*

Vervolg de Burgsteeg tot aan de Koornbrug en steek het water hier over. Ga verder op de Koornbrugsteeg en via de Breestraat naar de Wolsteeg.

Loop een klein stukje rechtsaf de Langebrug op. Steek vervolgens de Gekroonde Liefdespoort in, recht tegenover de uitgang van de Wolsteeg. Loop deze steeg door tot aan het Pieterskerkhof. Houdt hier rechts aan en loop om de Pieterskerk heen richting de Kloksteeg. Hier vindt u biologisch restaurant **Fresh 'n Fast C** waar u heerlijk kunt genieten van een verantwoorde lunch.

Bij het verder gaan steekt u het water over en loopt u via de Nonnensteeg en Kolmakersteeg naar het Rapenburg en houdt rechts aan. Volg het Rapenburg langs het water en loop door het Van der Werf park langs de Steenshuur (met haar hoge torentje) rechts naar de **Hogewoerd** ①.

Sla links af de Sint Jorissteeg in en steek weer het water over. Sla meteen links af de Nieuwe Rijn in en sla rechts af bij de Beschuitsteeg. Hieraan bevindt zich het **American Pilgrim Museum** ②.

Loop vervolgens langs de **Hooglandse kerk** ③ door de Middelweg naar de Moriaansteeg.

Ga vervolgens rechts de Hooglandse kerkgracht in, een idyllisch steegje met mooie bomen. Steek de brug over en u bevindt zich weer op de Oude Rijn (linkerhand) waar we zijn begonnen.

STAD VAN EVANGELIST LEBUÏNUS

In de loop der eeuwen was Deventer onder meer Hanzestad, jaarmarktstad, boekenstad, onderwijsstad, garnizoensstad en nijverheidsstad. Deventer heeft ook haar Gouden Eeuw gekend. Tegenwoordig kent men Deventer als boekenstad, als Stad op Stelten, Kerstwandeling in het Bergkwartier, Charles Dickens festival... Deventer is een bruisende stad, vroeger maar ook nu. Vooral op cultureel gebied.

Ingrid de Zwart is sinds enige jaren predikant van de Lebuïnuskerk. "Deventer wordt wel het 'Moskou aan de IJssel' genoemd; de vele arbeiders gaven de stad een socialistisch karakter. Deventer is ook de stad van bekende protestanten zoals Revius. De sporen van het spirituele leven uit het verleden zijn nog steeds merkbaar. Voor de kerk gaan devotie en maatschappelijke inzet hand in hand."

a : 4 km
d : circa 1 uur
s : nt: NS station
enter

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN DEVENTER

33

Deventer werd omstreeks het jaar 770 gesticht door Lebuïnus. Hij bouwde een houten kerkje op de plek van de huidige Lebuïnuskerk. Hieruit is een belangrijke (handels)stad voortgekomen. Een mooie historische stad met een veelkleurige bevolking.

- A** **Etty Hillesumcentrum** (Roggestraat 3) is een centrum dat een bijdrage levert aan een samenleving met betrokkenheid tussen mensen onderling en begrip voor en kennis van hun denkbeelden, culturele achtergronden en leefgewoonten. U kunt hier allerlei informatie opdoen over de geschiedenis rond het leven van Etty Hillesum. *Openingstijden zijn op wo, za en zo: 13.00 - 16.00 uur.*
- B** De **Wilhelminafontein** (plein Brink) is gebouwd ter ere van de aanleg van riolering in Deventer.
- C** Het **Penninckhuis** (Brink 98) heeft een speciale gevel waarin de zeven deugden worden verbeeld: naastenliefde, geloof, hoop, standvastigheid, matigheid, voorzichtigheid en rechtvaardigheid. Op de gevel staat de spreuk: 'Als Godt behaget – beter – benyt dan beklaget (betekent ... als God ter wille is dan kunnen ze beter jaloers op jou zijn dan dat ze medelijden met je moeten hebben). Ga naar binnen om het kerkje te bekijken.
- D** **Kranensteeg**: in deze buurt waren vroeger allemaal smalle stegen, veelal naar kleine krotwoningen. De leefomstandigheden waren slecht, waardoor de uitbraak van ziekten, waaronder de pest, vaak voorkwam.
- E** Bij restaurant **Cucina Italiana** (Grote Poot 1) wordt er gekookt op authentieke, seizoensgebonden wijze. Zij koken biologisch en zijn maatschappelijk bewogen. Zo hebben zij vorig jaar lasagne gemaakt voor de voedselbank.
- F** Oecumenisch diaconaal inloopcentrum het **Meester Geertshuis** (Assenstraat 20) is een inloopcentrum waar mensen met allerlei verschillende achtergronden elkaar kunnen ontmoeten.

WANDELEN IN DEVENTER

Vanaf het station steekt u het water over om naar de binnenste ring van het oude Deventer te lopen. Houdt links aan, over de Singel rechts de Keizerstraat in om vervolgens de Walstraat aan uw linkerhand in te lopen. Dit is het officiële begin van de route.

Neem de eerste afslag naar rechts de Golstraat in (nr. 23 is een voormalige synagoge, nu in gebruik door de Christelijk Gereformeerde kerk). Vervolgens slaat u linksaf onder de leuke Poort Prinsenplaats door en de eerste afslag naar rechts de Roggestraat in. Aan deze weg staat het **Etty Hillesum-centrum** **A**. Loop door naar de Brink. Midden op het plein treft u de **Wilhelminafontein** **B** aan en het **Peninckhuis** **C** achter het bronzen beeld van Albert Schweitzer, een medisch zending die de Nobelprijs voor de vrede won in 1952.

Aan het einde van het plein ziet u de Waag. Sla net daarvoor rechtsaf de Grote Overstraat in, links door de Treurnietsgang en rechts de Kleine Overstraat in.

Ga rechts bij de Lange Bisschopstraat en bij de Broederenstraat links. Aan uw rechterhand treft u de Broederenkerk aan. Steek het Broederenplein over, houdt links aan richting de Bagijnenstraat en het grote gelige gebouw van het Burgerweeshuis. Houdt rechts aan tot aan de kruising. Ga hier de Kuiperstraat in. Steek de Nieuwstraat over, iets naar links, richting de Tibbensteeg aan uw rechterkant. Loop deze

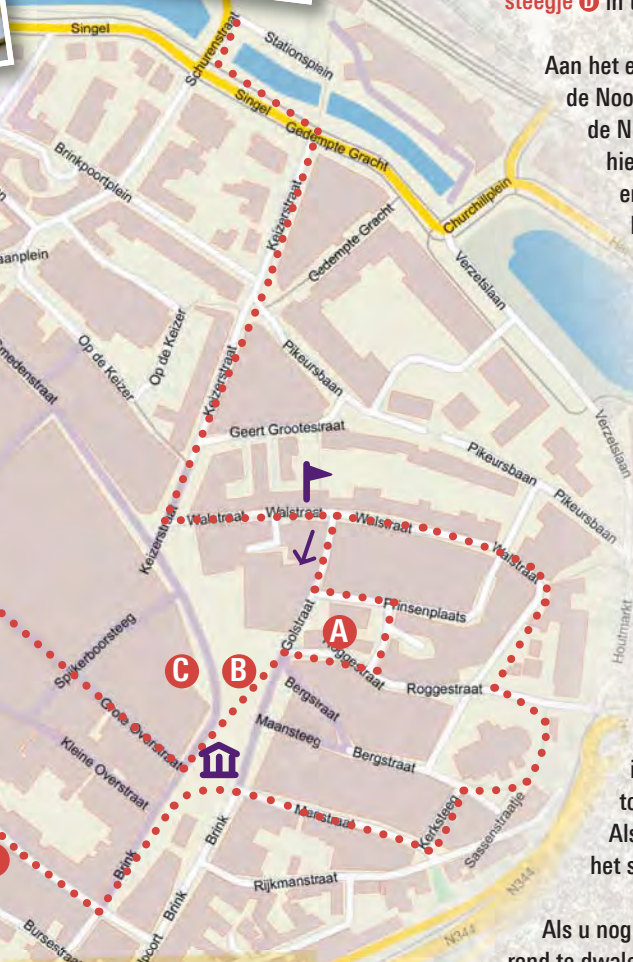

uit, langs het Klooster tot aan de Noordenbergstraat. Ga hier links en vervolgens rechts de IJsselstraat in. Aan het einde komt u uit bij de IJssel. Hier ziet u ook een stukje van de vroegere stadsmuur aan uw linkerhand. Ga tweemaal links om het kleine **Kranensteegje** ① in te lopen.

Aan het einde van deze steeg komt u weer uit op de Noordenbergstraat. Ga hier rechtsaf richting de Nieuwe Markt en het Grote Kerkhof. Houdt hier links aan. U loopt langs het stadhuis en de Grote of Sint Lebuinuskerk (Kleine Poot 7) richting Grote Poot waar op nr. 1 het restaurant **Cucina Italiana** ② staat. Ga bij dit restaurant rechts de Grote Poot door en vervolgens rechtsaf de Assenstraat op.

Aan de Assenstraat staat het **Meester Geertshuis** ③ te herkennen aan het klassieke kleine GG uithangbordje. U loopt de Assenstraat uit en gaat verder op de Boterstraat de Brink over richting de Mensstraat rechts. Volg de Mensstraat totdat u links de Kerksteeg ziet. U loopt het kleine steegje met uitzicht op de Bergkerk in. Loop het Bergkerkplein op en loop rechts langs de kerk. Ga aansluitend rechts de Walstraat in. Loop deze met de bocht mee naar links totdat u weer uitkomt op de Keizerstraat. Als u hier rechts afslaat loopt u richting het station.

Als u nog tijd heeft is het leuk om gewoon wat rond te dwalen door het Bergkwartier met al haar knusse straatjes. En als u zin heeft kunt u ook een wandeling door het Rijsterborgherpark maken, dat ten noordwesten van de binnenring van Deventer ligt.

'LIWWADDEN', TROTS VAN FRYSLÂN

Friesland is bijna een land op zich met haar geheel eigen cultuur en taal. Leeuwarden is de trotse hoofdstad met de kenmerkende scheve Oldetoren. Ook is de stad bekend als startpunt en finish van de Elfstedentocht.

Harm Brinkman, voorzitter van het college van diakenen in Leeuwarden: "Het rijke verleden toen de Nassau's hier woonden, staat in schril contrast met de toenemende armoede in onze tijd. Daarom ben ik blij dat we hier als kerken de handen ineen slaan om mensen te helpen die anders nauwelijks meer kunnen rondkomen."

afstand: 5 km
duur: circa 1,5 uur
startpunt: NS
Leeuwarden

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN LEEUWARDEN

37

Leeuwarden is een stad vol met herinneringen uit het verleden, zoals paleizen en monumenten uit de tijd dat Leeuwarden de hofstad van de Nassaus was. De prachtige musea geven een goed beeld van het vroegere Leeuwarden.

- A** Op het plein waar nu de **Oldehove** (Oldehoofsterkerkhof) staat, stond ooit een tufstenen kerkje, dat vervangen werd door een grotere kerk. Het kwam niet verder dan de aanleg van de fundering, waardoor er nu alleen een scheve en kromme kerktoeren staat die nooit is afgebouwd.
- B** De **Prinsentuin** is in 1648 aangelegd in opdracht van prins Willem Frederik van Nassau als eerbetoon aan het eind van de 80-jarige oorlog en de vrede van Münster.
- C** De woningen van stichting **Boshuisen Gasthuis** (Jacobijnerkerkhof 7) liggen aan een hofje vlakbij de **Grote of Jacobijner kerk** midden in het historische centrum van de stad. Deze zijn bestemd voor vrouwen vanaf 45 jaar die thuiszorg, verzorging of verpleging nodig hebben.
- D** De **Waalse kerk** (Grote Kerkstraat 222) was vroeger een kapel van een kloostercomplex. Na de hervorming werd Leeuwarden een hofstad. De hofhouding van de Nassaus trok onder meer Frans spreken aan, die in ons land Walen werden genoemd. Omdat ze verlangden naar een evangelieverkondiging in hun eigen taal vroegen ze om een daartoe passende ruimte. Vandaar de huidige naam van de kerk.
- E** Restaurant **Trattoria Italiana** (Sint Jacobsstraat 6) is voor 63% duurzaam, wat inhoudt dat zij meerdere vegetarische gerechten hebben, gebruik maken van biologische, FairTrade, seizoens- en streekproducten en bij de inkoop van vlees wordt rekening gehouden met het dierenwelzijn. Daarnaast voert Trattoria Italiana een beleid tegen voedselverspilling, CO₂ uitstoot en informeren ze de gast over duurzame acties.
- F** Bij kledingboetiek **Hanna Rosa** (Nieuwestad 129) staan eerlijke mooie producten centraal. U vindt hier kleding van organisch katoen, fijne wolsoorten zoals merinowol, linnen en zijde.

WANDELEN IN LEEUWARDEN

Loop vanaf het Stationsplein via de Sophia-laan de brug over richting het centrum van Leeuwarden. Vervolg de weg over de Prins Hendrikstraat, steek Zaailand over, langs het Wilhelmina-plein met links het rechtsgebouw. Ga rechtdoor over de Oude Doelesteeg tot u niet verder kunt. Loop naar links, voor het water de Nieuwestad in.

Blijf langs het water lopen totdat u bij de eerstvolgende brug komt. Steek deze over en loop min of meer rechtdoor de Kleine Kerkstraat in. Op de kruising met het Princessehof houdt u links aan om het Oldehoofsterkerkhof op te lopen. Loop achter de **Oldehove A** langs, het zebropad over richting de Noorderplantage. Hier kunt u leuk door het parkje langs het water lopen. Volg het water naar rechts en loop richting de **Prinsentuin B** (ook wel Koperen Tuin genoemd).

Vanaf de Prinsentuin steekt u de Groeneweg over en loopt u de Schoenmakersperk door. Sla aan het einde links af de Perkswaltje op richting de Grote of Jacobijnerkerk. Loop rechts langs de kerk over het **Jacobijnerkerkhof C** en vervolgens de Grote Kerkstraat **D** in. Sla links af de Bollemanssteeg in en ga weer links naar de Bagijnestraat totdat u bij een T-splitsing aankomt. Aan de Bagijnestraat nr. 36 staat overigens Aanloophuis Leeuwarden, een ontmoetingsplek voor vooral dak- en thuislozen of mensen die weinig sociale contacten hebben. Wellicht leuk om ook eens binnen te lopen voor een interessant gesprek.

Steek bij de Waag het bruggetje aan uw rechterhand over naar de Nieuwstad voor **kledingboetiek Hanna Rosa** . Een boetiekje met producten o.a. afkomstig uit India. Ingekocht zonder extra tussenpersoon zodat de vrouwen zoveel mogelijk in hun eigen inkomen kunnen voorzien en daarmee minder afhankelijk zijn van het onzekere inkomen van hun mannen.

* TIP: Loop ook eens een van de belangrijkste neogotische bouwwerken van Nederland in; de Sint Bonifatiuskerk (Bonifatiusplein 20). Aan het Bonifatiusplein 2/a zit ook Solidair Friesland. Een katholieke instelling met als motto 'Geloven op maandag'. Het geeft aan dat het geloof een inspiratiebron is voor het leven van elke dag en voor een actieve inzet voor mens en samenleving.

ORANJESTAD VAN HET ZUIDEN

Breda heeft zich door de eeuwen heen gevormd rond het kasteel van Breda, de zetel van de Heren van Breda. Door de historische band met het huis Nassau wordt Breda ook wel het 'Haagje van het Zuiden' genoemd.

"Breda is een kruising tussen een stad en een dorp. De problemen van de grote stad vind je hier in overvloed maar tegelijkertijd willen de mensen elkaar ook kennen," vertelt Klaas Burger. Klaas is medewerker van het Annahuis, een laagdrempelig inloophuis. "Wij proberen mensen het gevoel te geven dat ze welkom zijn en we kijken naar hun talenten. Problemen veranderen dan vaak in situaties waar je ook van kunt leren."

afstand: 6 km
duur: circa 1,5 uur
startpunt: NS station Breda

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN BREDA

De geschiedenis heeft in Breda haar mooie sporen achtergelaten, zoals het Kasteel van Breda, waar de Nassaus verbleven (en waar nu de Koninklijke Militaire Academie is gehuisvest), de Grote Kerk (waar maar liefst 9 Nassaus én de eerste Prins van Oranje begraven liggen onder prachtige grafmonumenten) en het Begijnhof.

- A** Het zwarte beeld **De Liefdeszuster** geeft de dienstverlening weer, zoals de Gasthuiszusters die eeuwenlang in de praktijk brachten.
- B** Bij de **Natuurwinkel** (Nieuwe Haagdijk 7) worden de producten met zorg en aandacht geteeld en altijd geproduceerd met respect voor mens, dier en milieu. Zonder kunstmest, chemische bestrijdingsmiddelen of toevoeging van conserveringsmiddelen, chemische geur-, kleur- en smaakstoffen.
- C** **Diaconaal centrum Annahuis** (Haagweg 3). Hier vinden momenten van ontmoeting en bezinning plaats. In de Advent en in de Veertigdagentijd zijn er wekelijks bezinningsavonden. Maar ook tijdens de inloopochtenden nodigt de aankleding van de 'seizoenentafel' uit om even bij het leven stil te staan.
- D** **Lunch Diner & Café Zeezicht** (Ridderstraat 1) maakt gebruik van biologische, seizoensgebonden en streekproducten.
- E** **De Waalse kerk** (Catharinastraat 83) was voorheen de Wendelinuskapel, een kapel gewijd aan de Heilige Wendelinus, die beschermde tegen de pest.
- F** Oude mannenhuis **de Beyer** (Boschsstraat 22). Dit was ooit een gasthuis voor passanten, pelgrims en zieken. Daarna werd het een tehuis voor bejaarde mannen. Bij de ingangspoort staan twee beelden van oude mannen.

WANDELEN IN BREDA

Vanaf het station loopt u richting het water via de Willemstraat. Op de hoek van de Academiesingel en de Willemstraat staat het beeld **De Liefdeszuster** **A**. U steekt vervolgens het water over en loopt het Valkenbergpark in. Hier kunt u even van de rust genieten voordat u verder loopt naar het Kasteelplein. Als u uw weg vervolgt loopt u langs het Kasteel van Breda waar de Koninklijke Militaire Academie is gevestigd (niet vrij toegankelijk voor publiek).

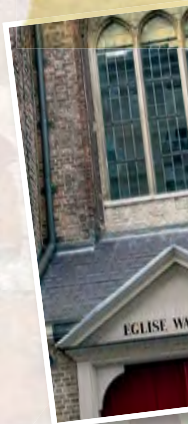
Loop verder richting het Spanjaardgat bij de haven aan de Nieuwe Prinsenkade. Deze waterpoort symboliseert dat de Spanjaarden een gat in hun verdediging lieten vallen tijdens de tachtigjarige oorlog. Tegenwoordig doen de torens van de poort dienst als kapel.

Steek de brug over en volg de Prinsenkade (links) en ga bij de Haagdijk vervolgens rechtsaf. Volg de Haagdijk en de Nieuwe Haagdijk **B** en steek het water over. U bent nu gearriveerd bij het **Annahuis** **C** aan de Haagweg nr. 3.

Loop via de Sluisstraat weer terug naar de Fellenoordstraat die u eerder bent overgestoken en ga hier rechtsaf. Loop op de Fellenoordstraat verder tot aan het grote kruispunt en ga hier links af richting de Provooststraat. Loop langs het Oranje Nassaplein richting de Markendaalseweg. Steek hier het water over. Ga via de Nieuwstraat naar de Karrestraat (winkelstraat). Een zijweg van de Karrestraat is de Ridderstraat waar u heerlijk kunt genieten van een lunch bij **Zeezicht** **D**.

ACTIE ZEEZICHT

Laat uw wandelgids zien en u ontvangt eenmalig een kopje (organic) koffie met een stukje appeltaart met slagroom voor maar € 4,-.
Actie loopt t/m 31 augustus 2012

Via de Ridderstraat houdt u links aan, en loopt u op de Grote Markt en het Kerkplein af. Aan dit plein staat Onze Lieve Vrouwe kerk, een van oorsprong katholieke kerk die na de Beeldenstorm overging in hervormde handen.

Vervolg uw route door via het Kasteelplein naar de Catharinastraat te lopen. Al lopend op de Catharinastraat komt u langs de **Waalse Kerk** **E** en bij de ingang van het Begijnhof (nr. 45). Loop verder langs de Kapucijnenhof, door naar de Boschstraat **F**.

Sla linksaf de Bouwerstraat in en loop door het Valkenbergpark weer naar het station.

STAD VAN SCHILDERS EN SCHRIJVERS

Haarlem is vanouds een stad van kunst en cultuur en op dit gebied is er nog steeds genoeg te beleven. Zoals in het Teylers Museum waar u terug reist in de tijd naar de 18^e eeuw of het Frans Hals Museum waar u ontdekt hoe het was om in Nederland te leven tijdens de Gouden Eeuw.

Diane Martens, coördinator van het Wereldhuis: "Toen een van onze cursisten in vreemdelingendetentie werd geplaatst, kwamen mensen bij ons informeren hoe het met hem ging. Het tekent de betrokkenheid van mensen in deze stad. Het bijzondere aan het Wereldhuis is dat asielzoekers die nergens iets mogen (studeren of werken) zich hier kunnen ontwikkelen. Je ziet de mensen hier opbloeien."

afstand: 5 km
duur: circa 1,5 uur
startpunt: NS station Haarlem

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN HAARLEM

45

Naast haar levendigheid bezit Haarlem allerlei verborgen rustoorden. Achter poorten en deuren schuilen fraaie hofjes met veel groen. Deze hofjes werden in vervlogen tijden door kerken en rijken opengesteld voor opvang van mensen in nood. *De hofjes zijn in principe ma t/m za tussen 10.00 - 17.00 uur open voor publiek.*

- A** In het hoofdgebouw van het **Hofje van Oorschot** (Bartiljorisstraat) hangt een gedichtje van de oprichter: "Wouterus van Oorschot laat hier zijn liefde blijken, den armen tot een troost, een voorbeeld aan de rijken." *Op zaterdagen gesloten voor publiek, maar goed zichtbaar door het hek.*
- B** Het **Aanloopcentrum** (Oecumenisch diaconaal centrum Stem in de stad – Nieuwe Groenmarkt 22) is een gastvrije plek waar eenzame- en thuisloze mensen elkaar ontmoeten. Op de Zoetestraat 15 staat het **Wereldhuis**, een ontmoeting- en ontwikkelingsplek voor asielzoekers en ongedocumenteerden.
- C** Achter in de tuin van het **Prinsenhof** (aan 't Pand) is een **vredestempeltje** gebouwd naar aanleiding van de vrede van Münster.
- D** In het **Provinciehuis van Noord Holland** (Dreef 3) woonde na de Franse overheersing koningin Wilhelmina. Vanaf hier heeft u prachtig uitzicht op het stadspark de Haarlemmer Hout. In dit bos staan ongeveer 100 monumentale bomen.
- E** Biologische **lunchroom De Wereld van Jansje** (Grote Houtstraat 45) bij de Grote of Sint Bavokerk in de buurt.
- F** Het **Teylers Museum** (Spaarne 16) werd geopend als kennisinstituut voor kunst en wetenschap. De diverse collecties werden bijeengebracht om antwoorden te formuleren op de grote vragen van de tijd en het publiek te informeren over de ontwikkelingen op het gebied van kunst en wetenschap. *Op maandagen gesloten.*
- G** Het **Begijnhof** was een gemeenschap van vrouwen die een religieus en kuis leven leidden. Tegenwoordig is het Begijnhof juist het prostitutiegebied van Haarlem.

WANDELEN IN HAARLEM

46

We beginnen de route bij station Haarlem en lopen via het stationsplein richting het oude centrum van Haarlem via de Kruisweg, over de gracht waar het overgaat in de Kruisstraat. Bij het **hofje van Oorschot** **A** slaat u rechts af de straat Krocht in, richting de Nieuwe Groenmarkt die zich bij de eerste afslag naar links bevindt. Vlak voor de witte St. Antonius van Padua kerk bevindt zich het **Aanloopcencentrum** **B**.

Bij de T-splitsing slaat u linksaf de Zijlstraat in. De eerstvolgende afslag gaat u naar rechts en loopt onder de poort door 't Pand in. Vervolg deze weg totdat u bij het **Prinsenhof** **C** aankomt.

Ga vervolgens links de Jacobijnestraat in. Ga aan het einde rechtsaf de Koningstraat in. Neem de eerste weer rechts (Stoofsteeg) zodat u uitkomt op de gedempte Oude Gracht. Sla hier linksaf totdat u de Botermarkt (bij de Gierstraat) aan uw rechterhand ziet. Loop de Botermarkt af en sla linksaf de Tuchthuisstraat in. Vervolg deze, buig iets af naar links aan het einde om verder te gaan op de Lange Annastraat (via een klein stukje van de Breestraat). Op nr. 40 (te herkennen aan de witte gevel met een blauw wapen) loopt u langs het Hofje van Guurtje de Waal (zaterdags gesloten). De oprichter was een rijke vrouw die al tijdens haar leven een hofje voor weduwen en vrijgezelle vrouwen oprichtte.

Al verder lopend komt u uit op het Nieuwe Kerkspelen. Loop langs de Nieuwe Kerk, houdt een beetje links aan om vervolgens door de Korte Houtstraat naar rechts op de Grote Houtstraat uit te komen. Loop deze door tot aan het Houtplein en steek hier het water over. Vervolg het Houtplein, totdat u bij het Frederikspark aankomt. Hier kunt u genieten van een leuke wandeling door dit park en het **Provinciehuis van Noord Holland** **D**.

Ga vervolgens over de Kleine Houtweg, over het water naar de Gedempte Oude Gracht. Sla hier linksaf. Ga rechts bij de Frankestraat en vervolgens weer links

bij de Peuzelaarsteeg om uit te komen bij de Grote Houtstraat (rechts). Waarna u bij nr. 45 lunchroom **De Wereld van Jansje** ③ aantreft. Ga de eerste rechts (Anegang) en vervolgens de Warmoesstraat in aan uw rechterhand. Aan het einde gaat u rechtsaf over de Oude Groenmarkt, rechtdoor over de Damstraat richting het water. Als u hier links afslaat treft u hier het **Teylers Museum** ① aan.

Als u verder loopt steekt u de straat Bakenessergracht links in nadat u het leuke witte bruggetje en de mooie herenhuizen bij het water heeft kunnen bewonderen. Loop deze door tot aan de Groene Buurt. Ga dat kleine steegje door richting het **Begijnhof** ②. Ga linksaf de Korte Begijnestraat in en aan het einde weer linksaf de Lange Begijnestraat in.

Ga via de Lombardsteeg linksaf de Jansstraat in. Zo loopt u weer recht op de Grote of Sint Bavokerk af. Sla hier rechtsaf de Riviervismarkt op, over de Grote Markt naar de Barteljorisstraat. Hier komt u vanzelf weer uit bij het hofje van Oorschot waarna u de weg naar het station aan kunt houden.

* **TIP** (buiten de route, ten noorden van het NS station): Bij kinderwinkel **Juffrouw Slak** (Santpoorterstraat 56) vindt u van alles voor kinderen tussen 0-8 jaar, van potloden tot meubels. Alle producten zijn FairTrade, organic en/of duurzaam.

ACTIE DE WERELD VAN JANSJE
U ontvangt eenmalig een 2^e kopje koffie gratis op vertoon van deze wandelgids.
Actie loopt t/m 31 december 2012 van ma t/m vr

WAAR HEDEN EN VERLEDEN **HAND** **IN HAND** GAAN

Middelburg is een stad met twee gezichten. Als gevolg van het verwoestende bombardement tijdens de tweede wereldoorlog, wisselen historische monumenten en moderne architectuur elkaar af.

Alice Gideonse: "Handeldrijven zit de Zeeuwen in het bloed. Het heeft Middelburg in de Gouden eeuw veel rijkdom gebracht. Dwalend door de straten met statige VOC-gebouwen en huisnamen vinden we plekken die ons hieraan herinneren."

afstand: 6 km (excl. het treintje)
duur: circa 1,5 uur
startpunt: Ramsburg (Oude
Veerseweg) of de Markt

STILSTAAN BIJ VERANDERING IN MIDDELBURG

49

Middelburg was ooit een welvarende handelsstad, waar zowel de VOC als de WIC een zogeheten 'Kamer' hadden. Veel namen van straten en oude huizen verwijzen nog terug naar die periode.

- A** **Si-Sa-Soep** (Langeviele 81) is een verrassende winkel waarin u ontdekt hoe gerecycled materiaal tot unieke producten kan leiden.
- B** Middelburg kent een aantal werkvoorzieningen in het kader van dagbesteding voor mensen met een verstandelijke beperking, zoals **Dustoch**, **lunchroom**, **galerie** en **kadowinkel** (Korte Geere 16).
- C** Het **Simpelhuis** (Bodenplaats, Stadhuisstraat) heeft een diaconale geschiedenis. Vroeger werden hier mensen met een psychische stoornis opgevangen. Nu is het huis in gebruik als kerkelijk kantoor en als gemeenschapscentrum voor de Nieuwe Kerk.
- D** De **Oostkerk** (Oostkerkplein) is tijdens de veertigdagentijd op zaterdag opengesteld. Daarnaast zijn de deuren ook door de weeks geopend, van mei tot oktober 2012. Er wordt koffie en thee geschonken.
- E** Zeeland had van Nederland het grootste aandeel in de slavenhandel. Het **slavernijmonument** (op de Balans) staat tussen het oude pakhuis en het kantoor van de Middelburgse Commercie Compagnie. Anneloes Steglich-Lentz uit Middelburg schreef hierover:

Wanneer zal het getij zich keren?

Spoelt voor eeuwig

elke vorm van slavernij

weg met de vloed?

*TIP (buiten de route): Natuurspeelhof Hoogerzael is een natuur-speelterrein waar kinderen kunnen ravotten tussen het groen. In de moestuintjes kunnen eigen groente verbouwd worden en van de fruitbomen mag worden geplukt. Voor volwassenen is het een plek van ontmoeting, tuinieren of om een kopje koffie of thee te drinken. De hele week overdag vrij toegankelijk.
(Seispark - zie www.speelhofhoogerzael.nl)*

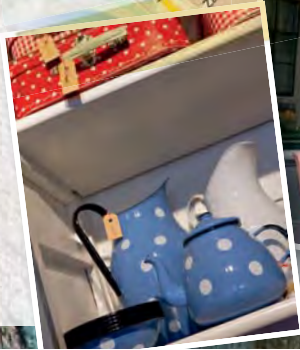
WANDELEN IN MIDDELBURG

Komt u met de auto, parkeer dan bij de Ramsburg (Oude Veerseweg) net buiten het centrum. Stap hier op het treintje dat op zonne-energie een leuk tochtje door de stad maakt. Stap vervolgens op de Markt uit om de wandelroute te beginnen.

We beginnen deze wandeling bij de Markt van Middelburg en gaan hier linksaf langs de Pottenmarkt de Langevele op **A**. Iets naar links van deze weg ligt de straat De Korte Gere. Op nr. 16 is **Dustoch** , een lunchroom, galerie en kado-winkel. Zeker de moeite waar om hier even een kijkje te nemen.

**Tip: zelfs het openbaar toilet is een dagbesteding voor verstandelijke gehandicapten: de Delta Cycle (Zusterplein 8). U loopt hier vlak langs voordat u weer terugkeert bij de Markt.*

Voor het water gaat u rechtsaf de Molenberg op. Vervolg deze weg tot aan de volgende brug. Steek het water niet over maar ga rechtsaf de Kromme Welle op. Ga bij de Vlasmarkt links en daarna meteen weer links op de hoek van de Penninghoek en de Simpelhuisstraat. Hier vindt u bij de zijstraat Wijngaardstraat (nr. 1-5) visrestaurant Scherp, die vooral biologische producten gebruikt.

Loop de Wijngaardstraat uit en sla rechtsaf de Stadhuisstraat in **C**. Sla bij de kruising linksaf de Lange Noordstraat in, die overgaat in het Hofplein. Ga bij de straat Bree linksaf. Op de hoek hiervan zit restaurant 'Eetkamer' (Wagenaarstraat 13) waar ook vooral biologische producten worden geserveerd.

Loop richting de Zuidsingel en ga hier rechtsaf. Vervolg deze weg. U loopt zo ook langs de straat Molenvater (links) waar het Burgerweeshuis (nr. 125) aan staat. Ga naar de Verwerijstraat die in het verlengde ligt van de Zuidsingel. U komt nu vanzelf uit bij de **Oostkerk D** aan het Oostkerkplein.

Ga vervolgens richting de Singelstraat. Vervolg deze weg over de Spanjaardstraat tot aan de Balans **E**. Ga hier links richting de Abdij. Hieraan staan de Abdijkerken: de Nieuwe Kerk, de Wandelkerk en de Koorkerk met een kloostergang en kloostertuin. In de zomermaanden open voor bezichtiging en tentoonstellingen.

U loopt zuidwaarts verder, via de Groenmarkt richting het Walplein en steekt vervolgens de Lange Delft over naar de Sint Janstraat. Loop hier door tot aan de Zusterstraat en sla hier linksaf. Loop over het Zusterplein weer richting de Markt.

Er is niets zo verfrissend als een wandeling, welke tijd van het jaar het ook is. Wandelen is namelijk de ideale manier om eens rustig en aandachtig om u heen te kijken. Soms ontdekt u dan dingen die u eerder, in de haast, niet zag.

In deze gids biedt Kerk in Actie u 12 unieke stads-wandelingen aan. Deze wandelingen laten u kennismaken met de rijke geschiedenis van onze steden. Maar ook ontdekt u onverwachte en verrassende plekjes, zoals verstilte hofjes waar u op adem kunt komen, of kerken die hun sociale betrokkenheid laten zien, door gastvrij hun deuren open te zetten.

Kerk in Actie wenst u veel wandelplezier en hoopt dat u nieuwe inspiratie zult opdoen!